

Hotellbyggnation vid P-huset Akilles

L2011:4081 (RAÄ Linköping 153:1)

Kv Akilles 8

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Helén Romedahl

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet	Kv Akilles 8
Socken/stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	L2011:4081 (RAÄ Linköping 153:1)
Digitala fastighetskartans blad	64F 7d SO
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Mätteknik	Manuell inprickning
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-9856-19
Länsstyrelsens handläggare	Göran Gruber
ÖM dnr	0360/17
ÖM projektnr	001271
Beställare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Aurum Fastighetsutveckling
Projektledare	Helén Romedahl
Personal	Ann-Charlott Feldt
Fältarbetstid	Juli 2019
Totalt undersöktes	1700 m ²
Fynd	Ja
Foto	Digitala
Analyser	Nej
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2020:4 © Östergötlands museum

Hotellbyggnation vid P-huset Akilles

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Undersökningsområdet och det historiska kartmaterialet	5
Syfte och metod	9
Resultat och tolkning	11
Referenser	11
Bilaga 1. Profilritning	12

Omslagsbild: Schaktet, mot storgatan. Foto mot söder, Helén Romedahl, ÖM.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

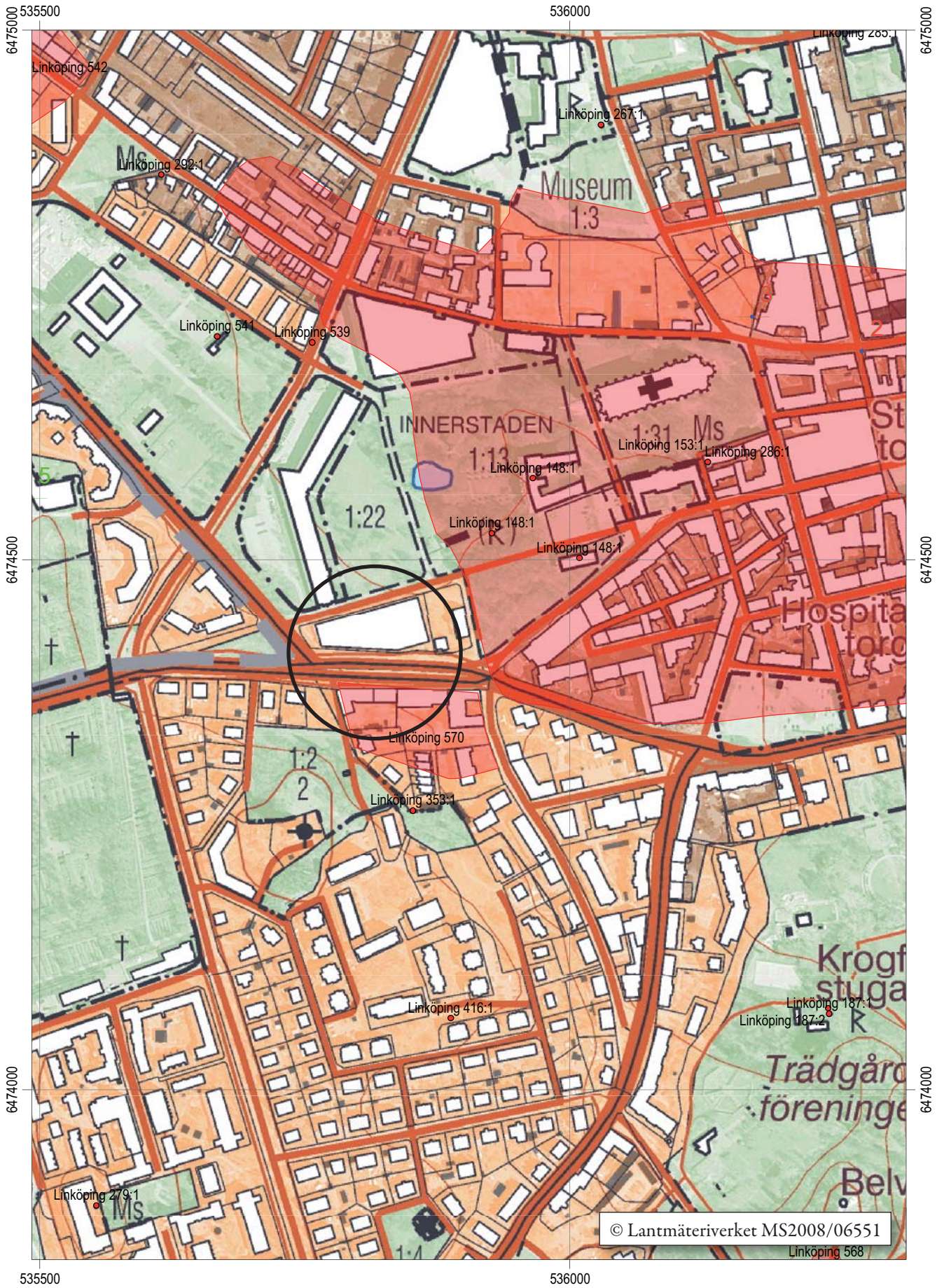
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Under juli månad år 2019 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid P-huset Akilles i Linköping stad. Arbetet föranleddes av schaktarbeten inför uppförandet av ett hotell på platsen. Majoriteten av exploateringsytan var urschaktad men bevarade kulturlager fanns längs en sträcka om 5 m och i västra delen framkom en del av fängelsemuren från Linköpings fängelse.

Helén Romedahl
antikvarie

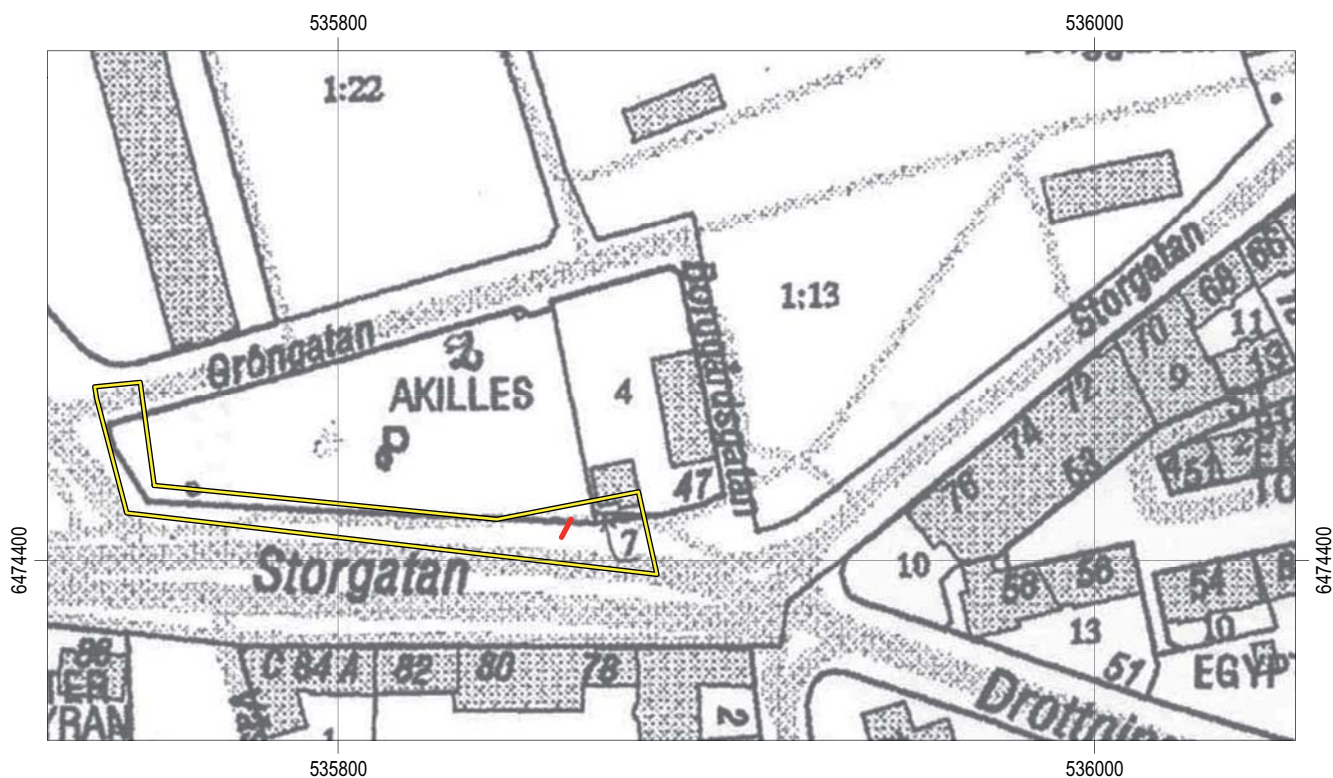
Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Under juli månad år 2019 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid P-huset Akilles i Linköping stad. Arbetet föranleddes av schaktarbeten inför uppförandet av ett hotell på platsen. Majoriteten av exploateringsytan var urschaktad men bevarade kulturlager fanns längs en sträcka om 5 m och i västra delen framkom en del av fängelsemuren från Linköpings fängelse (figur 12). Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade Centria Akilles AB. Ansvarig för fältarbetet samt rapport var undertecknad.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet är beläget invid den västra delen av Linköpings medeltida och historiska stadsområde, Linköping 153:1 (L2011:4081). I dag går begränsningen för fornlämningen ca 50 m öster om P-huset Akilles östra kortsida. Söder om Storgatan, i kv Elefanten, ligger fornlämning Linköping 570 (L2008:5331) som enligt Göran Tagesson (2002:324f) är platsen för det medeltida kapellet Sankt Örjan. Kapellet omnämns i början av 1500-talet i en förteckning över kloster och kapell i Linköping stift som upprättas av biskop Hans Brask i början av 1500-talet. När man år 1906 byggde tingshuset hittades ett trettiotal skelett. Intill finns också en åker som på 1600-1700-talskartorna benämns Kapellyckan.

Figur 3. Undersökningsytan mot bakgrund av adresskartan över Linköping stad. Skala 1:2 000.

Undersökningsområdet och det historiska kartmaterialet

1600-talet

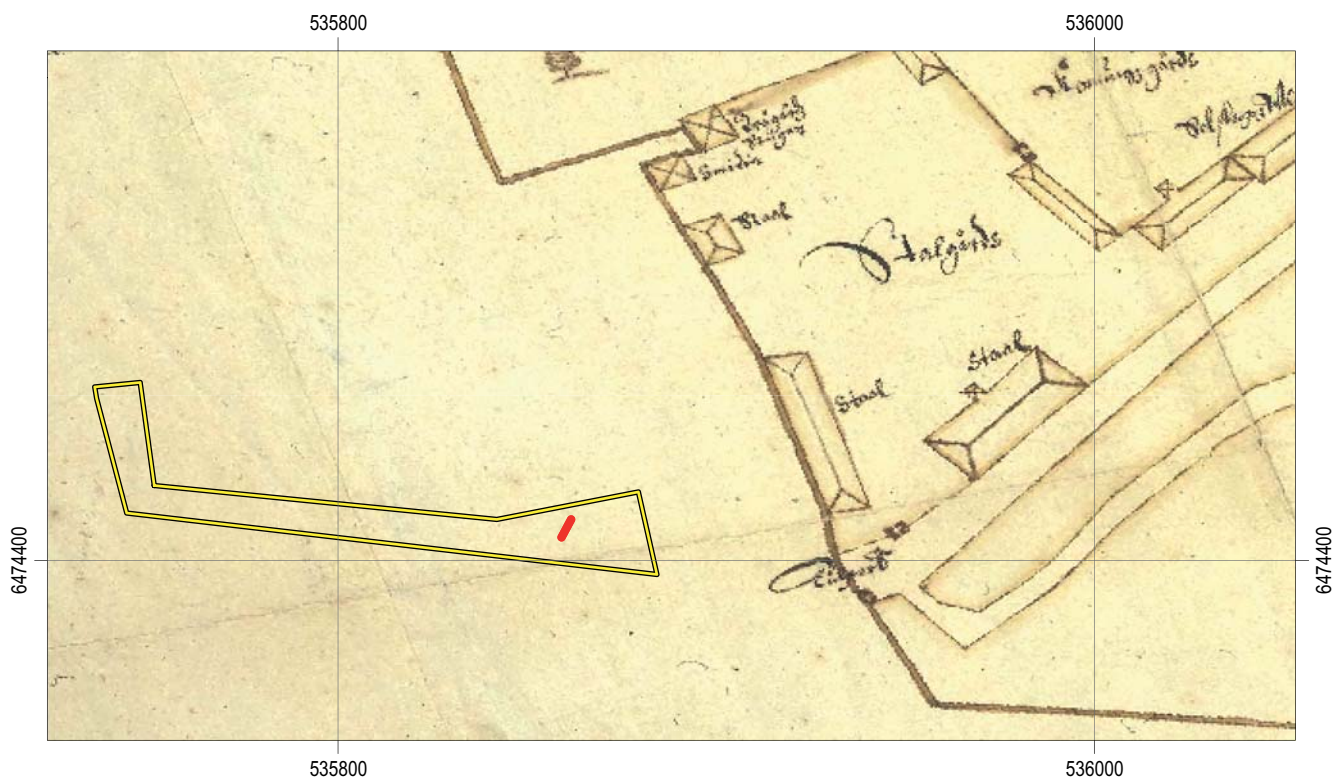
Fornlämningens begränsning i denna del av staden bygger till stora delar på stadskartan från 1651 (figur 4). På denna finns en tullport, Västertull, markerad strax sydöst om aktuellt undersökningsområde. Enligt en mer detaljerad stadskarta från år 1696 fortsätter emellertid stadens tomter väster om det område som i dag ingår i fornlämningen (figur 5) och här illustreras också att det aktuella undersökningsområdet skär dels genom en större åkerlycka och dels också genom den landsväg som ledde fram till slottet.

Vidare visar kartan hur åkerlyckan omgavs av 8 stycken oregelbundet utlagda stadstomter. Aktuell undersökning kom inte att beröra några av dessa men här nedan redovisas trots detta vilka som bodde på dessa ”utkantstomter” vid 1600-talets slut.

Förteckningen visar att tomterna, förutom att upptas av två lador, också beboddes (och/eller ägdes) av lägre tjänstemän med en koppling till tullarna och slottet.

Tomtnummer	Boende
45	Tullskrivare Daniel
46	David besökares (eg tulltjänsteman)
47	Lars Slottsknekt
48	Jonas Slottsknekt
49	Sven Vaktmästares
50	Bengt Larssons änka
51	Landshövdingens lada
52	Jöns Anderssons efterlevandes lada

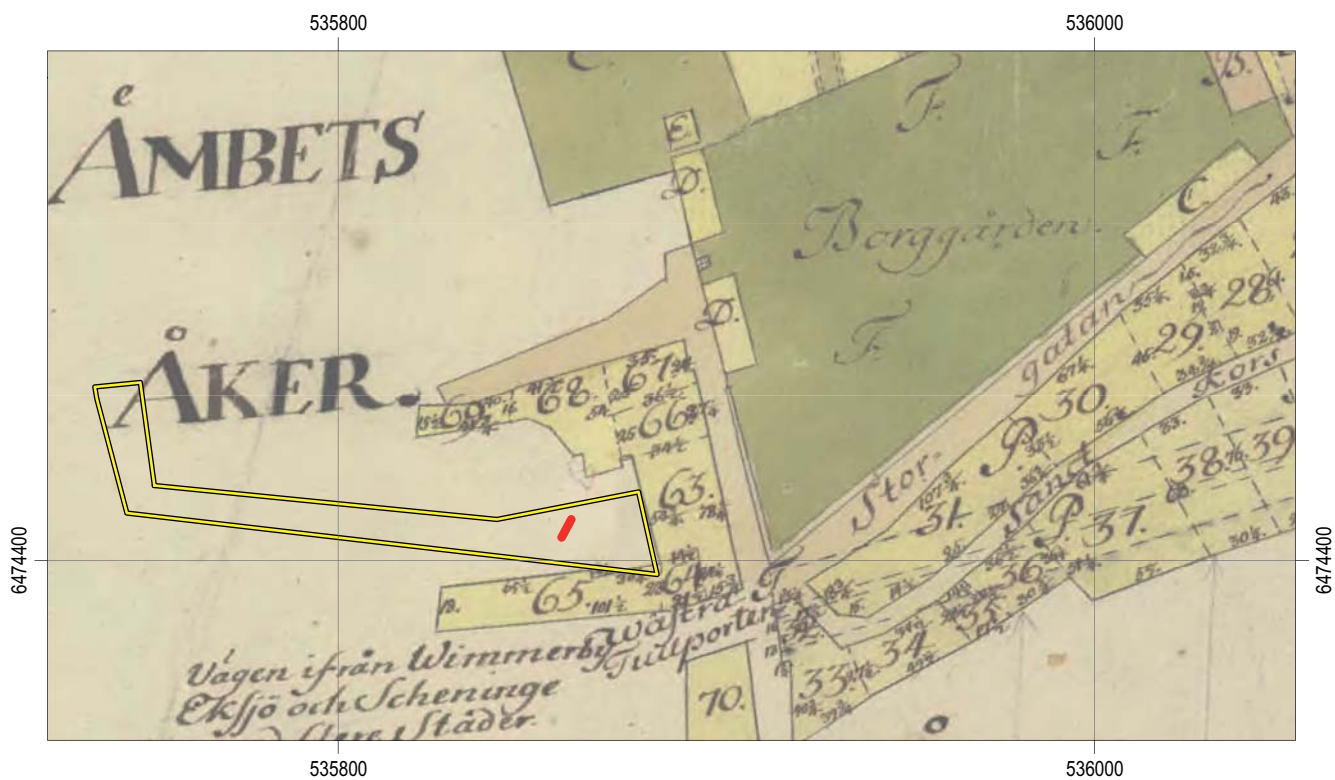
Ur ”Geometrisk grundritning. Linköping stad 1696”
(Linköpings stiftsbiblioteks samlingar).

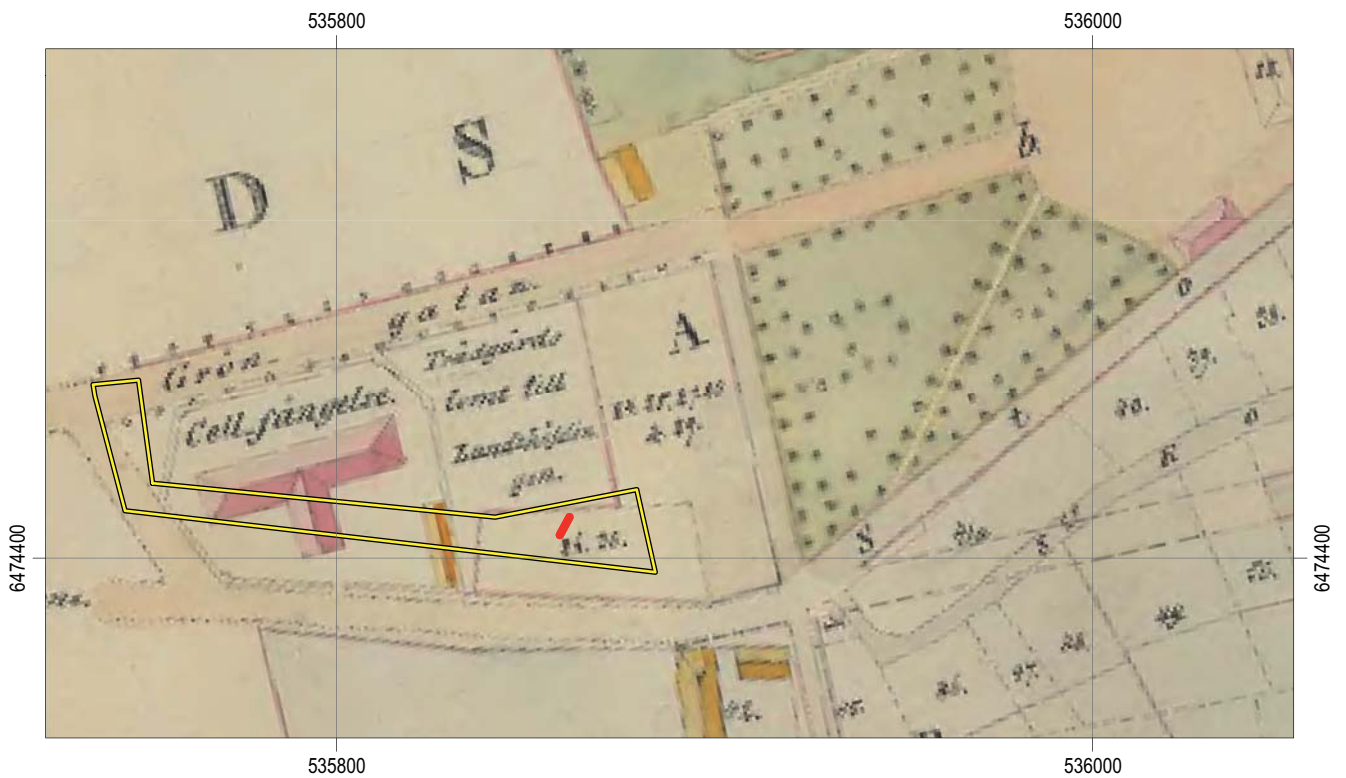
Figur 4. Undersökningsområdet och upprättad sektion mot bakgrund av 1651 års stadskarta. Skala 1:2 000.

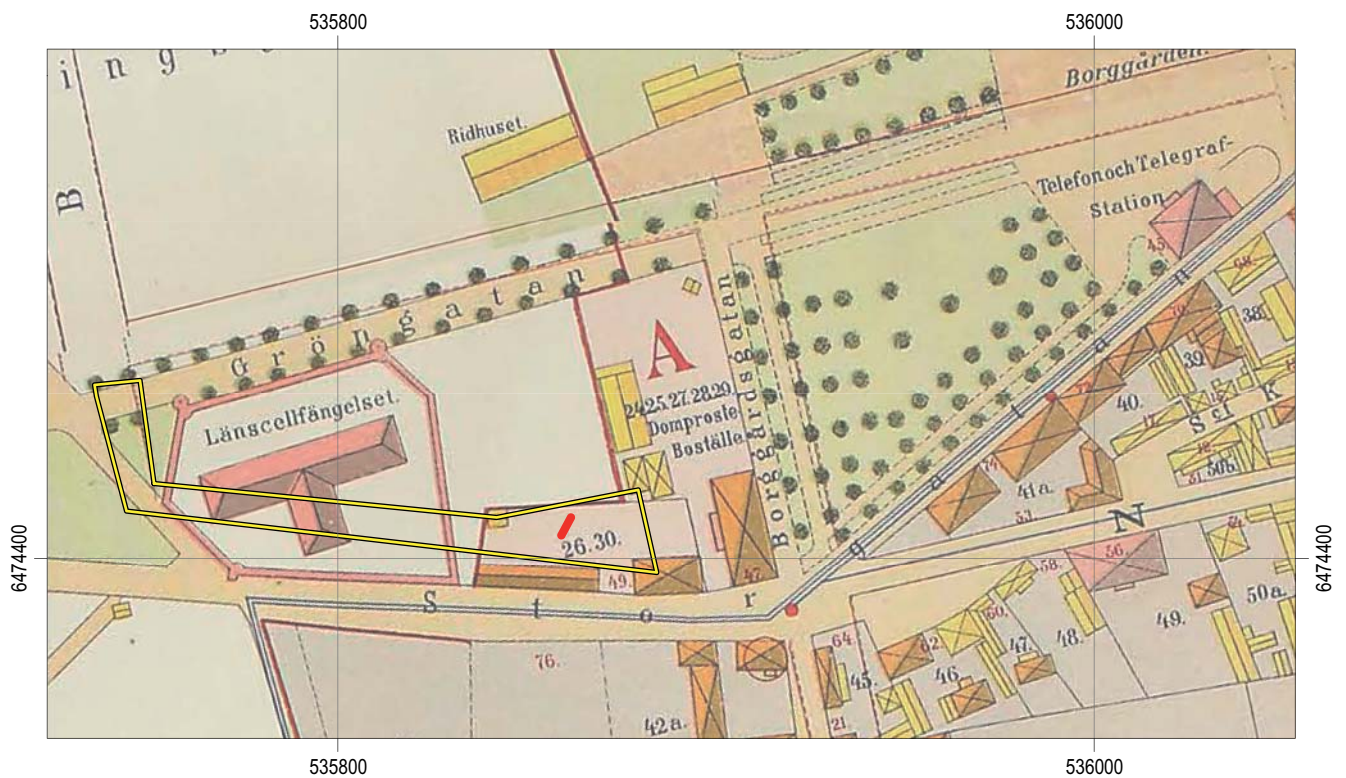
Figur 5. Undersökningsområdet och upprättad sektion mot bakgrund av 1696 års stadskarta. Skala 1:2 000.

Figur 6. Undersökningsområdet och upprättad sektion mot bakgrund av 1757 års stadskarta. Skala 1:2 000.

Figur 7. Undersökningsområdet och upprättad sektion mot bakgrund av 1854 års stadskarta. Skala 1:2 000.

Figur 8. Undersökningsområdet och upprättad sektion mot bakgrund av 1898-1900 års stadskarta. Skala 1:2 000.

1700- och 1800-talen

Under 1700-talet omfattar undersökningsområdet landshövdingens ämbetsåker samt tomt nr 63:s västra kant. Tomten beboddes av "rådman Falbergs änka Christina Kindgren".

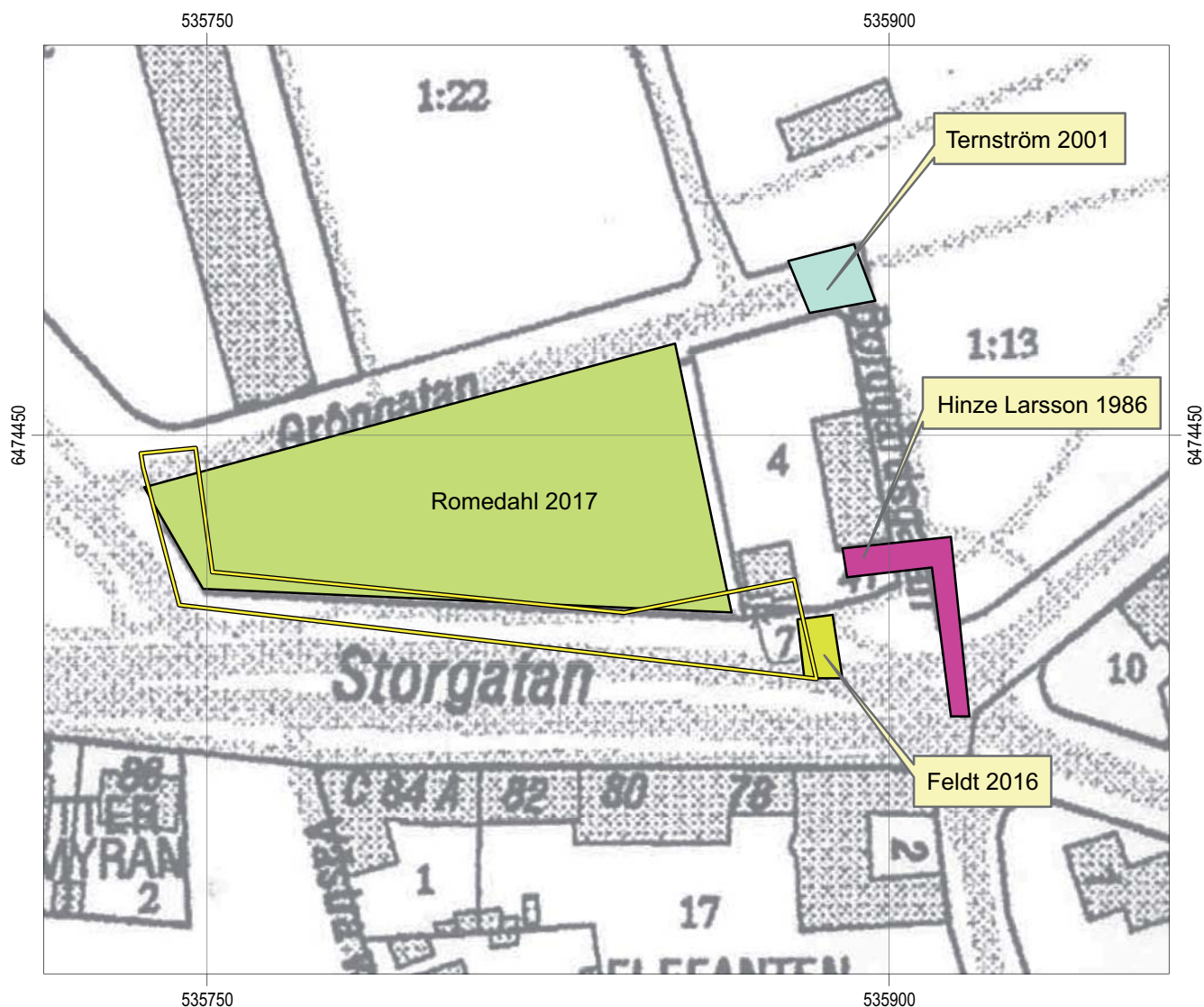
Knappt hundra år senare illustreras hur den tidigare namnlösa gatan som ledde fram till slottets borggård nu fått namnet Gröngatan. Kartan illustrerar vidare att undersökningsytan dels skär genom det som var landshövdingens trädgård och dels genom Linköpings länsfängelse. Fängelset, i folkmun under en tid kallat "Zimmermans hotell" efter namnet på en av dess fängelsedirektörer, uppfördes 1846 och togs ur bruk som fängelse 100 år senare. 1966 revs fängelset. Det som idag kvarstår är ett parti av omfattningsmuren mot Gröngatan med två av vaktornen intill P-huset Akilles (Blomqvist & Waldertoft 1997:190ff).

1800-talets slut och 1900-talets början

På stadskartan från 1898-1900 finns bebyggelse markerad inom aktuellt undersökningsområde. Det som är illustrerat är byggnader tillhörande Domprostgården och strax väster därom byggnader på Konsistorienotariegården.

Tidigare arkeologiska undersökningar

Som tidigare nämnts ligger undersökningsområdet i utkanten av Linköpings medeltida och historiska stadsområde. Endast ett fåtal arkeologiska undersökningar har utförts i närheten av aktuellt exploateringsområde

Figur 9. Några av de arkeologiska undersökningar som utförts i och intill P-huset Akilles. Skala 1:1 500.

(figur 9). Nedan följer en kort presentation av dessa undersökningar. Notera att schakten prickats in manuellt och att placeringarna därför är ungefärliga. Undersökningarna presenteras i kronologisk ordning.

År **1986** utfördes en arkeologisk kontroll i samband med schakt för fjärrvärme. Schaktet, som sträckte sig från gamla Domprostgårdens sydvästra fasad, längs Borggårdsgatan och tvärs över Storgatan, innehöll endast moderna fyllnadsmassor (Hinze Larsson 1986).

Vid korsningen Gröngatan - Borggårdsgatan strax nordöst om Akilles, gjordes år **2001** en arkeologisk förundersökning. Vid denna kunde man konstatera att det, förutom diverse utfyllnads- och bärlager, fanns ett 0,3 m tjockt humöst siltlager – direkt ovan den orörda markhorisonten. Lagret tolkades som ett odlingslager (Ternström 2001).

År **2016** gjorde Östergötlands museum en mindre arkeologisk schaktningsövervakning i samband med lagning av en skadad avloppsledning. I schaktet fanns bevarade kultur- och odlingslager med en mäktighet på upp till 1,1 m. Dessutom fanns spår efter den husgrund som gamla Domprostgården vilat på innan byggnaden flyttades 35 m norrut (Feldt 2016).

År **2017** genomförde Östergötlands museum en schaktningsövervakning inom fastigheten Akilles 6 och Storgatan utmed P-husets södra långsida. Vid schaktningen i Storgatan framkom lämningar efter Linköpings fängelse, uppfört 1848. Inne i P-huset syntes ett skikt med rasmassor – troligen uppkomna i samband med att fängelset revs på 1960-talet (Romedahl 2017).

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen var i första hand att tillse att fornlämning berördes så lite som möjligt av arbetsföretaget. Eventuella framkomna lämningar skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Arbetet utfördes som en schaktningsövervakning. Schaktbredden var ca 6-10 m och schaktdjupet ca 2,5 m. Majoriteten av schaktsträckan var urschaktad sedan tidigare men bevarade kulturlager fanns längs en sträcka om drygt 5 m. Sträckan dokumenterades på en sektionsritning. Dokumentationsmaterialet bevaras på Östergötlands museum.

Figur 10. Den sektion som dokumenterades. Foto från väster, Ann-Charlott Feldt, ÖM.

Figur 11. De hyskor som tillvaratogs från lager 8. Foto Lasse Norr, ÖM.

*Figur 12. Rester av ett murparti från Länsfängelset.
Foto från väster, Helén Romedahl, ÖM.*

Resultat och tolkning

Här följer en beskrivning av den övergripande lagerstratigrafi som dokumenterades i sektionen (bilaga 1). Beskrivningen görs i korrekt stratigrafisk ordning; från det äldsta skiktet till det yngsta. Äldsta stratigrafiska nivån på ett djup om ca 2,5 m, L15, var ett upp emot 0,7 m tjockt lager med sandig matjord. Matjorden överlagrades bl a av ett relativt tunt raserings-lager, L12, vilket innehöll kalkbruk, tegel samt fragment av takpannor. Nästa stratigrafiska skikt var L9 som utgjordes av rödbrun sand i vilken det fanns inslag av humus. Lagret, som var ca 0,2 m tjockt, överlagrades av L8 som bestod av brun sandig matjord. Från lagret tillvaratogs ett 40-tal små hyskor (figur 9). Sista stratigrafiska nivån innan recenta utfyllnadslager med grus och stenkross var ett 0,05 m tjockt mörkbrunt kulturlager, L7.

I huvudsak uppvisar lagerstratigrafin skikt med vad som tolkas som odlings-/gårdslager vilket inte är så förvånande med tanke på vad som illustreras på det historiska kartmaterialet, se figur 4-8 här ovan. Lagren var fyndfattiga och homogena.

Möjligen representerar L12, med sitt innehåll av bl a tak- och väggtegel, en raserad bebyggelsenivå. Emellertid är det oklart till vilken tidsperiod bebyggelsen i så fall hör. Troligen är det inte 1960-talets rivningar vi ser rester av här, utan troligare rör det sig om spår efter äldre raseringsnivå.

Referenser

- Blomqvist H & Waldetoft, D. 1997. Zimmermans Hotell. Linköpings läns cellfängelse 1846-1946. Nordiska museets förlag.
- Feldt A-C. 2016. I spåren av ett flyttat hus. RAÄ 153. Kv Akilles 4/Storgatan 47. Linköping stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum. Rapport 2016:22.
- Hinze Larsson, D. 1986. Antikvarisk kontroll av grävning för fjärrvärmekulvert till Storgatan 47, Linköping. Rapport. Arkivhandling. Östergötlands museum.
- Romedahl, H. 2017. P-hus och fängelse. Ombyggnation av P-huset Akilles. Östergötlands museum. Rapport 2017:30.
- Tagesson, G. 2002. Biskop och stad. Aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping. Lund studies in Medieval Archaeology 30. Almqvist & Wiksell International Stockholm.
- Ternström, C. 2001. Gröngatan. Arkeologisk förundersökning. Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum. Rapport 50:2001.

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

LMS D64-1:3 Linköping stad. Stadsplan 1651. Johan de Rogier.

LMS D64-1:22 Linköping stad. Mätning 1757. Karl-Jacob Vallberg.

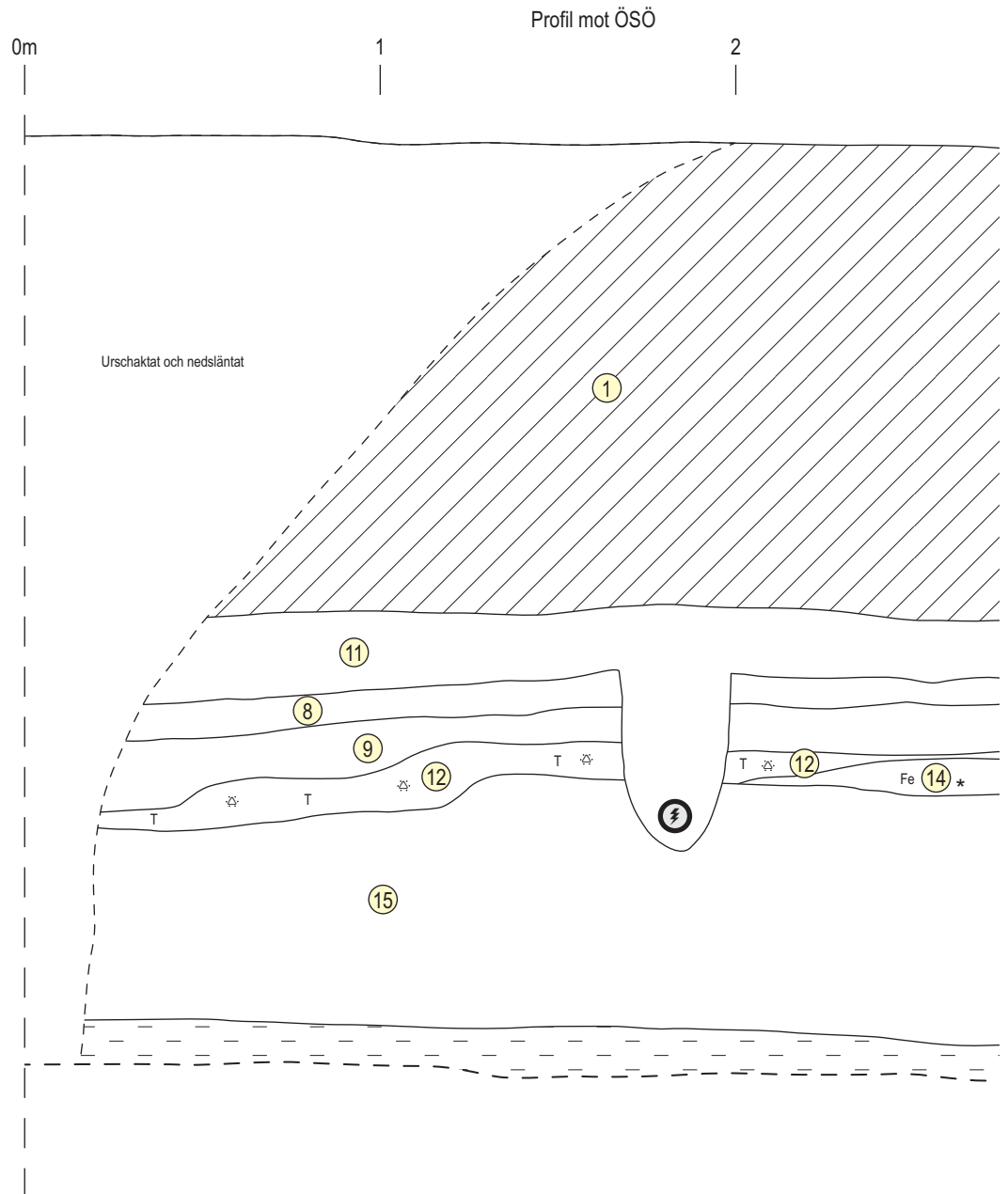
LMS D64-1:34 Linköping stad. Tomtmätning 1854. Ernst Olof Viman.

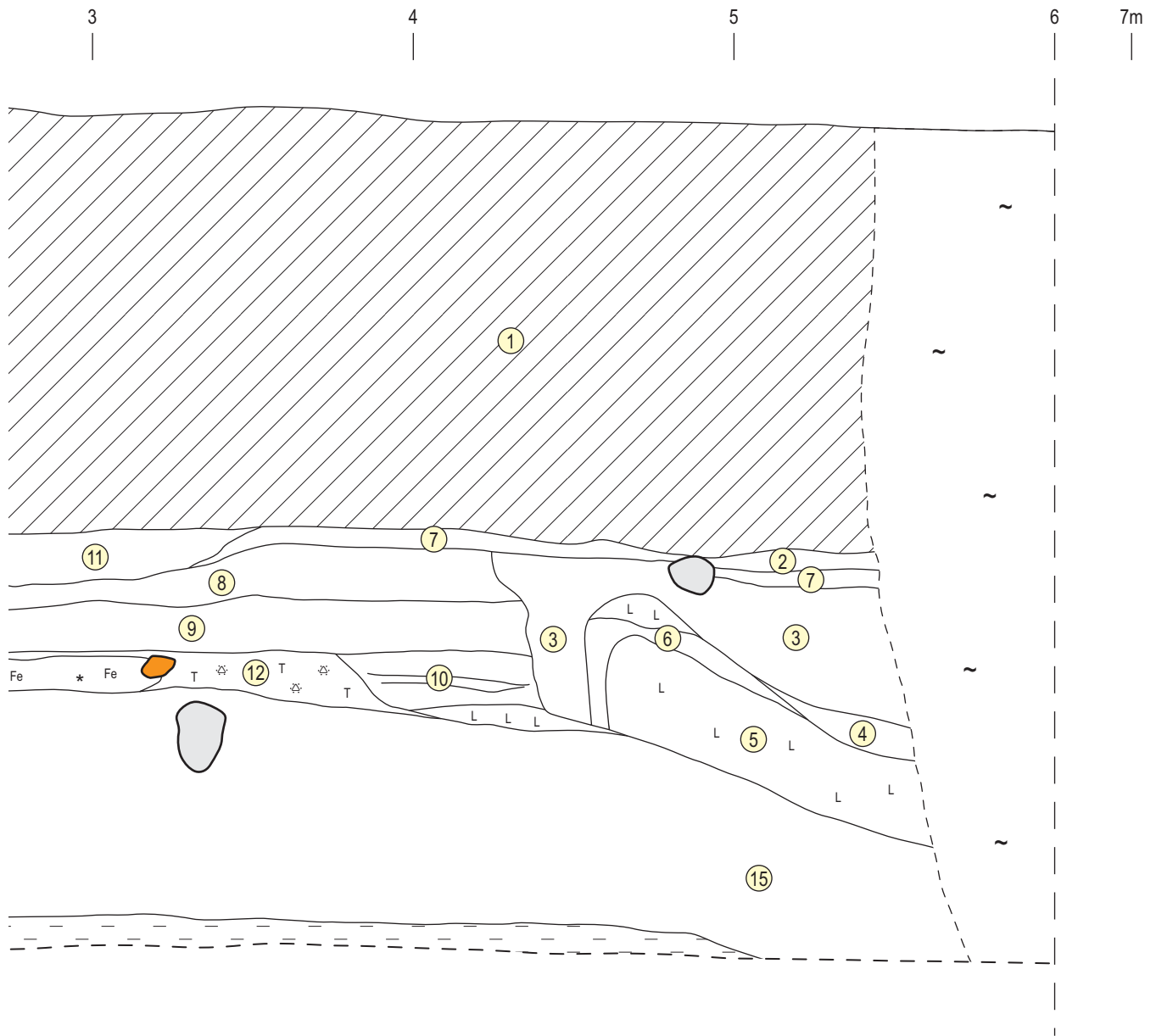
Linköpings stiftsbiblioteks samlingar

Geometrisk grundritning. Linköping stad 1696. Anders Nilsson. Fotolitografiskt nytryck.

Karta över Linköpings stad. 1898-1900. J Stånggren.

Bilaga 1. Profiliritning

P-huset Akilles

Linköpings stad och kommun, Ög

RAÄ 153:1

Profilirtning

Skala 1:20

Dnr 0360/17

2019-

Renritning Lasse Norr

Under juli månad år 2019 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid P-huset Akilles i Linköping stad. Arbetet föranleddes av schaktarbeten inför uppförandet av ett hotell på platsen. Majoriteten av exploateringsytan var urschaktad men bevarade kulturlager fanns längs en sträcka om 5 m och i västra delen framkom en del av fängelsemuren från Linköpings fängelse.

ISSN 1403-9273
Rapport 2020:4